

RUTA ESPERANTISTA A GRÀCIA

1. Comencem a l'actual camp de l'Europa. El primer torneig on va participar aquest club va ser la Copa Esperanto, celebrada el setembre de 1909 en el marc del congrés mundial d'esperanto. La gramàtica de la llengua s'havia publicat a Varsòvia el 1887 i de seguida es va crear un moviment social al seu voltant. Amb congressos anuals des de 1905, el cinquè es va celebrar a Barcelona. Només aquell any hi va haver a la ciutat 50 cursos per aprendre la llengua. Durant una setmana, 1500 persones d'arreu del món van participar, sense intèrprets, en activitats culturals de tota mena, com els Jocs Florals Internacionals, un concurs literari en la llengua internacional que va coronar entre d'altres a un jove Carles Riba. L'esdeveniment va esperonar la creació de grups d'esperanto per tota Catalunya. Al Vendrell, per exemple, el fundador en va ser Andreu Nin.

2. Baixem per Sardenya fins a Pi i Margall i seguim fins al monument al gran federalista, traductor de Proudhon al castellà. "Nosotros, que tanto quisiéramos ver abatidas las fronteras de los pueblos, no vacilamos en recomendar su estudio y su examen a todos los hombres de inteligencia y de corazón que de veras amen el progreso intelectual y moral de los pueblos", escrivia sobre l'esperanto Francesc Pi i Margall a El Nuevo Régimen el gener de 1898.

3. A Joanic agafem Ramón y Cajal. En aquesta família d'intellectuals sobresortia també un germà del premi Nobel. President de la Societat Espanyola d'Història Natural i de la de Medicina, Pedro Ramón y Cajal va fundar a Saragossa el 1908 la societat Frateco [Fraternitat], l'única associació esperantista de l'Estat que va sobreviure a la guerra, gràcies a que el seu president era un militar. El 10 de novembre de 1941, però, no va poder evitar que

una vintena de falangistes saquegés la seu. Avui dia Frateco continua activa.

4. Seguint per Ramón y Cajal, ens aturem a Joan Blanques. En aquest carrer va viure Domènec Massachs, l'anarquista que el 31 de juliol de 1926 va intentar matar al dictador Primo de Rivera. Pacifista convençut, no volia causar víctimes innocents i tampoc volia comprometre ningú, així que va comprar un punyal i va decidir fer-ho sol. Resultat: va haver de passar un temps a la presó; no era la primera vegada i no seria la última. Durant la guerra va ser vicepresident del Comitè Esperantista Antifeixista de Catalunya, que coordinava la majoria dels grups del territori. Després va treballar a l'Espanya Industrial i va ensenyar esperanto a diverses associacions.

Germinal Gracia

5. Al núm 43 de Ramón y Cajal, cantonada amb Torrijos, va nèixer Germinal Gracia, del grup àcrata Quijotes del Ideal. Quina vida! Col·lectivitzacions, guerra, camps de concentració, resistència contra els nazis... Va escapar d'un tren que el portava a Dachau i, de tornada a França, va reorganitzar la Internacional Juvenil Anarquista. Juntament amb el barceloní Eduard Vivancos va editar l'òrgan d'aquesta associació, que es publicava a París íntegrament en esperanto: Senŝtatano [aquell que no té estat]. Amb el pseudònim Víctor Garcia, és autor de desenes de llibres de gran qualitat, on combina història, geografia, antropologia i literatura de viatges.

6. Pujant per Torrijos, girem per Terol fins al Teatreneu. Aquí hi havia la Cooperativa de Teixidors a Mà, on als anys 1950 Josep Alberich hi va fundar el grup Stelo de Paco [Estel de Pau]. Abans de la guerra, el seu germà Sebastià havia estat president de la Kataluna Esperanto-Federacio (KEF) i secretari dels Jocs Florals Internacionals. Fent servir el pseudònim Saljo, Sebastià Alberich va escriure una obra abundant en esperanto, tant original com traduïda. Va ser amic de Jesús Paluzie, impulsor del georgisme a Catalunya i al seu torn membre d'una nissaga d'esperantistes que inclou el seu pare Josep, qui va ser un jugador d'escacs de renom internacional.

7. Continuem per Terol fins a Verdi. En aquest carrer va viure, quan va tornar de l'exili, Abel Paz (Diego Camacho), biògraf de Durruti i membre dels Quijotes de l'Ideal. A Entre la niebla, explica que havia estudiat esperanto a l'ateneu llibertari del Clot i que això li va servir el 1940, quan treballava per a l'organització (nazi) Todt en la construcció del mur de l'Atlàntic. Un dia que parlava en la llengua internacional amb un company, un dels guàrdies austríacsels va sentir i s'hi va apropar. Resulta que era esperantista. "A partir de aquel momento se estableció una complicidad entre nosotros". Es trencaven així les barreres entre teòrics enemics, mostrant-se de manera descarnada el potencial humanista de l'idioma creat per Zamenhof.

8. Des de Verdi arribem a Santa Magdalena 12, seu del Cercle Catòlic de Gràcia, entitat on hi havia hagut cursos d'esperanto. Durant la revolució social, va ser el local de les joventuts llibertàries de Gràcia i allà es reunien els Quijotes de l'Ideal. Un altre d'aquests Quixots, Llibert Sarrau, també va conèixer col·lectivitzacions, guerra i exili. Treballant al mur de l'Atlàntic va aconseguir fugir i el 1942 va arribar a Casablanca, on va fer de mecànic per a l'exèrcit nord-americà. El temps lliure el passava a les classes d'esperanto. Un bon dia es va trobar amb un oficial estatunidenc que portava l'estrella verda. Quina sorpresa! Fins a aquell moment en Llibert creia que l'esperanto era quelcom exclusivament anarquista. Com a conseqüència de la lluita antifranquista, acabaria passant molts anys a la presó i en sortir va marxar definitivament a França. El seu fill es diu Suno [Sol, en esperanto].

9. Arribem a Gran de Gràcia. Pugem fins al núm 241, on recordem que durant la guerra s'hi imprimia una edició en esperanto del butlletí de la CNT-FAI-Infoma Bulteno. Hi escrivien esperantistes locals que estaven al front i també esperantistes estrangers. Amb 600 exemplars que arribaven a 46 països, es tractava del butlletí internacional anarcosindicalista amb més difusió. En comparació, la versió sueca destinada als països escandinaus tenia una tirada de 60 exemplars. I és que en aquella època la relació entre l'esperanto i el món llibertari era molt estreta. La ràdio de la CNT emitia regularment programes en esperanto, coordinats pel sociolingüista Delfí Dalmau. I fins i tot es va crear una centúria d'esperantistes, organitzada per la FAI, que va marxar al Front d'Aragó a mitjans de setembre de 1936

Paco kaj Amo

10. Agafem Gran de Gràcia de baixada i ens aturem al núm 56. Parlem ara de Paco kaj Amo [Pau i Amor], l'històrica associació fundada el 1907 i que va tenir locals també als carrers de l'Àngel, Montseny, Asturias, Ros de Olano i Planeta. Publicava el butlletí Semo [Llabor]. Allà va aprendre la llengua el poeta del POUM Ramón Fernández Jurado, qui, entre moltes altres coses, dona nom a la biblioteca municipal de Castelldefels. El seu professor va ser Domènech Massachs.

11. Ens dirigim de nou cap a Gran de Gràcia i la creuem, fins a arribar a Riera de Sant Miquel. En aquest carrer va néixer Joan Vicente Castells, tot i que va marxar de nen a Santa Coloma de Gramanet. Allà va fer una importantíssima tasca cultural, essent un pioner de la paleontologia i la història natural. Aquest llibertari, que coneixeria exili a França i presó franquista, en l'actualitat hi té dedicat un espai municipal de recerca ambiental i història natural. A més, entre 1955 i 1975 va ser el motor d'un dels grups d'esperanto més importants de l'Estat.

12. Ja de tornada, agafem Goya i pugem per Sant Pere Màrtir, Pere Serafi i Sant Antoni, fins a acabar a la plaça Anna Frank, no només per recordar que els tres fills del creador de l'esperanto van morir a l'Holocaust, sinó també perquè allà es va fundar el 1905 l'associació esperantista La Metiisto [L'Artesà]. Per mantenir la tradició, un grup de conversa es reuneix actualment al bar del Centre Artesà de Gràcia (si hi aneu hi trobareu la carta en català i en esperanto) i ho feia també fins a la crisi pandèmica al bar valencià La Terreta. I és que l'esperanto segueix viu al barri, com mostren els cursos que hi ha hagut els darrers anys a La Violeta, a la biblioteca Jaume Fuster i a l'Ateneu Llibertari de Gràcia.

Javier Alcalde